

mizhnarodnyh vidnosyn NAN Ukrai'ny Ekonomichnyj forum. 3/2011. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/ekfor/2011_3/7.pdf

12. Otrasl' turizma Latvii prodolzhaet uspeshnoe razvitiye [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupa: <http://www.latvia.travel/ru/novosti/otrasl-turizma-latvii-prodolzhaet-uspeshnoe-razvitiye>

13. Panchenko Zh. Marketynghova koncepcija brendu Estonii: dosvid dlja Ukrai'ny. Zbirnyk naukovykh prac' «Aktual'ni problemy mizhnarodnyh vidnosyn». IMV Kyi'vs'kogo universytetu im. Tarasa Shevchenka. – 2015. – Vyp.126, chastyna II. – S.15–25. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/175148/>

14. Razvitiye mezhdunarodnogo turizma v Litve [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&newsid=1627&type=news>

15. Rejting konkurentospromozhnosti krajin u sferi turizmu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://acf.ua/news_galuzi/rejting-konkurentospromozhnosti-kra%D1%97n-u-sferi-turizmu#

16. Ugoda pro spivrobityctvo u sferi turizmu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ru/440_044

17. Ukrai'ns'ko-estons'ke spivrobityctvo v galuzi kul'tury, osvity i nauky [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://estonia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ee/science>

18. Chomu Estonii' vdalosja? [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://porteuropa.eu/ua/ukraina/ukraina/2288-czomu-estonii-wdalosia>

Korsak R. V., doctor of historical sciences, professor, faculty of «Tourism», department of tourism infrastructure and services, Uzhgorod National University (Ukraine, Uzhgorod), korsakr@inbox.ua

Furtiy V. V., master, faculty of Tourism and international, communications, Uzhgorod National University (Ukraine, Uzhgorod), vovafurtiy@gmail.com

The history of tourism in the Baltics (Estonia, Latvia, Lithuania)

The article studies the history of tourism in the Baltics (Estonia, Latvia, Lithuania). The authors examined the state of development in tourism, the problems that hinder turn it into a leading industry, grounded recommendations to improve the services of the tourism industry. A study was made possible through the use of scientific methods of knowledge: analysis, synthesis, system, specific, historical and dialectical method. In the preferred scientific heritage historical methods of research: historical and genetic, historical and comparative, historical and synthetic, historical and diachronic, empirical analysis and more.

Keywords: tourism, tourism development, Estonia, Latvia, Lithuania, tourist infrastructure, tourist potential.

* * *

УДК 94(367)

Піковська Т. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач
кафедри права факультету менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
(Україна, Вінниця), Tetiana261285@i.ua

РОЗВИТОК ЧЕХОСЛОВАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ВІЗВОЛЬНОГО РУХУ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914–1918 РР.)

Розглянуто особливості розвитку чехословацького національного руху під час Першої світової війни (1914–1918 рр.). Під час роботи над статтею були застосовані історико-системний метод, історико-типологічний метод, історико-порівняльний метод. Створенню чехословакізму, як і процесу утворення ЧСР, передувала багаторічна національно-визвольна боротьба чехів і словаків, в процесі якої відбувалася еволюція поглядів чеської і словацької еліти. В статті розкриваються особливі умови, які виникли під час Першої світової війни і сприяли розвитку національного руху чехів і словаків. Визначаються особливості словацького і чеського національного руху, які сприяли об'єднанню двох народів в одну державу. Серед причин важке становище словаків в Угорщині, на невпевненість словацьких політиків у власних силах. Ці умови підтоплювали словацьку національну еліту до ідеї політичного об'єднання з чехами. Контакти між чеськими та словацькими політиками в еміграції були значно інтенсивнішими, ніж на батьківщині. Саме чеські і словацькі політичні емігрантські кола відіграли значну роль в розвитку ідеї політичного об'єднання двох народів. В статті визначається роль Т. Г. Масарика у об'єднанні двох народів, та у розвитку ідеї спільної чехословацької нації. Словацькі політики уявляли майбутній статус Словаччини як рівноправної учасниці федеративного союзу і лише за умов дотримання цієї вимоги погодились укласти союз із чехами.

Ключові слова: Перша Чехословацька республіка, Перша світова війна, національно-визвольний рух, чехи, словаки, нація, державність.

Перша світова війна стала новою сторінкою у національно-визвольному русі чехів і словаків. Вона в значній мірі сприяла остаточному формуванню ідеї створення спільної незалежної Чехословацької держави, а також створенню концепції єдиної політичної чехословацької нації («чехословакізму»).

Серед вітчизняних науковців проблема ідеї єдиної чехословацької нації розкрита в дослідженнях – О. М. Кравчука [1], І. О. Шніцера [2], Ю. В. Юсип-Якимович [3]. Серед російських дослідників варто відзначити працю Е. П. Серапіонової [4; 5]. Найбільш широко проблема дослідження витоки чехословацької ідеї представлена в працях чеських дослідників – Я. Ріхлік [6], Р. Квачек [7], Л. Цабада [8; 9], Я. Гослер [10], В. Олівова [11], Я. Шимов [12].

Метою статті є висвітлити особливості розвитку чеського і словацького національно-визвольного руху в період Першої світової війни, розкрити особливості утворення ідеї спільної чехословацької нації, яка призвела до утворення Першої Чехословацької республіки.

Створенню концепції чехословакізму, як і процесу утворення ЧСР, передувала багаторічна національно-визвольна боротьба чехів і словаків, в процесі якої відбувалася еволюція поглядів чеської і словацької еліти.

Концепція чехословакізму – один із варіантів вирішення чеського і словацького національного питання ще в Австро-Угорській монархії. Вперше ідея об'єднання Чехії і Словаччини була висловлена в концепції чехослованізму. Її автори К. Гавлічек-Боровський і Я. Коллар називали чехів і словаків частиною єдиного чехослов'янського племені [6, с. 25].

На основі цієї ідеї відомий чеський політик Ф. Палацький ще у жовтні 1848 р. оголосив програму федералізації Австро-Угорщини на етнічній основі. Згідно з нею чеські етнічні землі мали бути об'єднані із Словаччиною. Саме ця програма стала першою спробою об'єднати чеську і словацьку політичні програми [6, с. 26].

В 1896 р. в Празі було засноване товариство під назвою «Чесько-словацька єдність». З 1908 р. в моравському курортному містечку Лугачовиці проходили щорічні зустрічі чеської і словацької інтелігенції [12].

Необхідно зазначити що об'єднання чеської і словацької політичних програм значно ускладнювалось відмінностями чеського та словацького національно-визвольного рухів. Якщо чеські політики у своїх вимогах опирались на чеське історичне право, аргументуючи його тим, що чехи у минулому мали власну державу, то словацька політична програма не могла виходити із цього принципу, оскільки словаки ніколи власної державності не мали. Тому словацькі політики свої вимоги обґрунтовували природним правом [6, с. 28].

Словаки в Угорщині перебували під впливом ідеї створення єдиної угорської політичної нації, реалізація якої вимагала повної денационалізації інших народів. Права словацького населення в Угорщині були значно обмеженими, чого не можна сказати про права чехів в австрійській частині імперії. Прошарок словацької інтелігенції був нечисельним, в значній мірі змодаризованим [8, с. 17]. Все це значно обмежувало державотворчі амбіції словацьких політиків. Їхні вимоги на цьому етапі обмежувалися вимогами покращення становища словаків у складі Угорщини [7, с. 721].

Зважаючи на важке становище словацького населення в Угорщині, в середовищі як словацьких так і чеських

політиків поширювалась теза про відсутність майбутнього у словаків в Угорщині. Це сприяло поширенню серед словацьких політичних сил ідеї створення спільної держави із чехами [7, s. 721].

З цього приводу словацький політик Ф. Дурчанський в 1943 р. написав: «Чехословакізм є ніщо інше як наслідок словацької слабкості: деякі інтелектуали згодні були стати чехословакістами, тому що бачили невтішне становище словацького народу і не вірили в його власні сили. Вихід із ситуації вони бачили в об'єднанні з чехами» [14, s. 142].

Справді реальних обрисів проект чесько-словацького національного об'єднання набув лише в роки Першої світової війни. Саме війна в значній мірі сприяла остаточному формуванню ідеї створення спільної незалежної держави чехів і словаків. Вперше цю ідею озвучив майбутній президент Першої ЧСР Т. Г. Масарик у розмові з англійським істориком Р. Сетоном–Вотсоном. Т. Г. Масарик зазначив, що після поразки Німеччини у війні можливе утворення самостійного Чеського королівства у складі Богемії, Моравії і Сілезії в їх історичних кордонах і Словаччині [1, с. 22].

У 1915 р. в Парижі Т. Г. Масарик сформував Чеський Національний комітет, метою якого була розробка концепції майбутнього післявоєнного устрою Австро–Угорщини, а також визначення майбутнього статусу чеських та словацьких земель. В цьому ж році був створений Чеський Національний комітет у Празі на чолі з К. Крамаржем, який виконував функції координаційного центру чеських політичних сил [4, с. 65].

Загалом, контакти між чеськими та словацькими політиками в еміграції були значно інтенсивнішими, ніж на батьківщині. Саме чеські і словацькі політичні емігрантські кола відіграли значну роль в розвитку ідеї політичного об'єднання двох народів.

Лідери Чехословацького закордонного комітету в Парижі Т. Г. Масарик і Е. Бенеш вели активні переговори із Словацькою лігою в США, а також налагодили тісну співпрацю із словацьким політиком М. Р. Штефанеком.

Внаслідок цих переговорів 22 жовтня 1915 р. представники чеської і словацької еміграції підписали Клівлендську угоду. Згідно з нею Чехія і Словаччина після закінчення війни мали бути об'єднані в федеративну державу. При цьому Словаччині гарантувалася широка національна автономія, з власним сеймом, державною адміністрацією, культурною та фінансовою політикою [3, с. 142].

Результатом поширення ідеї чехословакізму на теренах Австро–Угорщини стало прийняття на скликаному 6 січня 1918 р. в Празі генеральному сеймі чеських депутатів рейхсрату і земських сеймів Богемського королівства, Моравського маркграфства і Сілезького воєводства так званої «Трикралової декларації». Вона закликала до реалізації права націй на самовизначення шляхом утворення незалежної чехословацької держави [10, s. 103].

У декларації відзначалось наступне: «Наша нація виступає за свою самостійність, спираючись на своє історичне державне право, переповнена полум'ям бажанням у вільному змаганні з іншими вільними націями й у своїй суверенній державі, повноправній, демократичній, соціально справедливій і за рівності всього населення, в кордонах історичних земель і проживання свого і своєї словацької гілки, могла сприяти новому широкому розвитку людства, заснованому на свободі і

братстві, визнаючи в цій державі національним меншинам повні, рівні, національні права» [10, s. 105].

У квітні 1918 р. у Празі на зборах чеських громадських і культурних діячів була прийнята Національна присяга принципу незалежності. Травневі святкування п'ятдесятирічного ювілею чеського Національного театру перетворилися на грандіозну політичну маніфестацію, яка пройшла в Празі під націоналістичними гаслами [5, с. 81].

Підтвердження бажання словацьких політиків створити спільну державу з чехами відбулося на зборах у Ліптовському Микулаші 1 травня 1918 р. Головною політичною вимогою було надання права на самовизначення для «угорської гілки чехословацького племені». Провідна словацька політична сила цього періоду – Словацька національна партія (СНП) висловила за необхідність участі словаків в утворенні самостійної держави у складі Словаччини, Чехії, Моравії та Сілезії [10, s. 107].

Об'єднавчі процеси відбувались і у закордонному національно–визвольному русі. 30 травня 1918 р. в Пітсбурзі представники словацьких і чеських організацій (Словацька ліга, Чеське національне об'єднання і Союз чеських католиків) уклали угоду про схвалення політичної програми спрямованої на об'єднання чехів і словаків в самостійну державу [11, s. 82]. В Пітсбурзькій угоді відзначалось, що Словаччина матиме власну адміністрацію, сейм, суди, а словацька мова отримає статус державної. При цьому, угода містила пункт про те, що остаточно проблему організації чехо–словацької держави належить вирішити «вільним чехам і словакам та їх повноважним представникам» [6, s. 60].

Варто зазначити, що словацькі політики уявляли майбутній статус Словаччини як рівноправної учасниці федеративного союзу і лише за умов дотримання цієї вимоги погодились укласти союз із чехами.

На початку жовтня 1918 р. в Австро–Угорській монархії ще більше загострилась глибока економічна та політична криза, що сприяло реалізації політичних програм чеських та словацьких політиків. У ніч на 28 жовтня 1918 р. чеський політик А. Рашин, отримавши звістку про наближення військової капітуляції імперії, розробив проект першого закону чехословацької держави [5, с. 82].

28 жовтня 1918 р. Австро–Угорщина у відповідь на ноту В. Вільсона дала згоду на сепаратні мирні переговори та визнала право чехів і словаків на самостійність. Під впливом повідомлення про ці події в Празі розпочались масові маніфестації. Національний комітет в Празі виступив із офіційною заявою і проголосив незалежність Чехословаччини. У зверненні Національного комітету відзначалось «Народе чехословацький! Твій віковий сон здійснився. Чехословацька держава сьогодні поповнила ряди самостійних держав світу» [11, s. 86]. Це звернення підписали п'ять політиків, які увійшли в історію як «мужі 28 жовтня» – А. Швєгла, А. Рашин, Ф. Соукуп, І. Стршибрний, а також словацький політик В. Шробар. Ці ж політики підписали Закон «Про заснування самостійної Чехословацької держави», який юридично закріпив незалежність Чехословаччини [9, s. 20].

Відповідно до цього закону майбутню державну форму Чехословаччини повинні визначити Національні збори із погодженням з Чехословацькою Національною Радою в Парижі.

30 жовтня 1918 р., не знаючи про події в Празі, словацькі політики на зборах у Турчанському св. Мартині утворили Словацьку Національну раду, яка оголосила «Декларацію словацької нації» [9, s. 22]. Ця декларація, яка отримала назву Мартинської (за місцем проведення зборів), стала основним документом, який проголошував розрив союзу із Угорщиною та санкціонував новий союз із чеським народом. Правом представництва словацького народу в Словаччині наділялась Словацька Національна рада, яка проголосила, що словацький народ є частиною єдиного чехословацького народу і має право на самовизначення на основі повної незалежності [9, s. 23].

Таким чином, Перша світова війна, яка спричинила розпад Австро-Угорської імперії, відіграла важливу роль у посиленні чеського і словацького національних рухів та розвитку ідеї чехословацької нації. Саме на основі цієї ідеї розпочався складний процес створення нової багатонаціональної держави. Концепція єдиної чехословацької нації викликала багато запитань і критики як серед сучасників так і серед дослідників нашого часу. Проте беззаперечним фактом є те, що словаки, які увійшли до складу Першої Чехословацької республіки здобули значно більше можливостей для свого економічного і національно-культурного розвитку ніж мали у складі Австро-Угорської монархії. В подальшому важливим є більш детально дослідити вплив чеських і словацьких емігрантських кіл на створення Першої Чехословацької республіки.

Список використаних джерел

1. Кравчук О. М. Національна політика Чехословацької республіки. 1918–1929 рр. / Кравчук О. М. – Вінниця, 2007. – 248 с.
2. Шніцер І. О. Наростання словацького автономістського руху в Чехословаччині в 20 ст. / Ігор Омелянович Шніцер // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Історія». – 2002. – Вип.6. – С.76–81.
3. Юсип-Якимович Ю. В. Історія Словаччини / Юсип-Якимович Ю. В. – Ужгород, 2009. – 288 с.
4. Серапионова Е. П. Чехи і словаки в огні Першої мирової війни / Е. П. Серапионова // Чехія і Словаччина в XX в.: Очерки історії в 2 кн. – М.: Наука, 2005. – Кн.1. – 2005. – С.44–78.
5. Серапионова Е. П. Последний год войны и образование Чехословацкой республики / Е. П. Серапионова // Чехия и Словакия в XX в.: Очерки истории в 2 кн. – М.: Наука, 2005. – Кн.1. – 2005. – С.78–94.
6. Rychlik J. Češi a Slovači ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914–1945 / Rychlik J. – Bratislava, 1997. – 360 s.
7. Kvaček R. Ke vzniku československa / R. Kvaček // Český časopis historický. – 1998. – číslo 4. – S.717–735.
8. Cabada L. Český stranický systém ve 20. Století / Cabada L., Šanc D. – Plzeň, 2005. – 283 s.
9. Cabada L. Politický system České republiky. Historie a současnost / Cabada L., Vodička K. – Praha, 2003. – 374 s.
10. Hosler J. Politický system českých zemi 1828–1989 / Hosler J., Hloušek V., Balík S. – Praha, 2007. – 180 s.
11. Olivová V. Dějny první republiky / Olivová V. – Praha, 2000. – 356 s.
12. Шимов Я. Чехи и словаки: непростой «брак» и тихий «развод» / Я. Шимов // Radio Praha. – Прага, 2009. – 31 окт. – URL: <http://www.radio.cz/ru/rubrika/progulki/chexi-i-slovaki-neprosto-j-brak-itixij-razvod> (дара обращения: 24.09.2011).
13. Durčanský F. Poh'ad na slovensku politicku minulost / Durčanský F. – Bratislava, 1943. – 253 s.

References

1. Kravchuk O. M. Natsiona'na polityka Chekhoslovats'koyi respubliky. 1918–1929 rr. / Kravchuk O. M. – Vinnytsya, 2007. – 248 s.
2. Shnitser I. O. Narostannya slovats'koho avtonomist-s'koho rukhu v Chekhoslovachchyni v 20 st. / Ihor Omelyanovych Shnitser // Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsiona'noho universytetu . Seriya «Istoriya». – 2002. – Vyp.6. – S.76–81.

3. Yusyp–Yakymovych Yu. V. Istoriya Slovachchyny / Yusyp–Yakymovych Yu. V. – Uzhhorod, 2009. – 288 s.

4. Serapionova E. P. Chehi i slovaki v ogne Pervoy mirovoj vojny / E. P. Serapionova // Chehija i Slovakiya v XX v.: Oчерki istorii v 2 kn. – M.: Nauka, 2005. – Kn.1. – 2005. – S.44–78.

5. Serapionova E. P. Poslednij god vojny i obrazovanie Chehoslovackoj respubliky / E. P. Serapionova // Chehija i Slovakiya v XX v.: Oчерki istorii v 2 kn. – M.: Nauka, 2005. – Kn.1. – 2005. – S.78–94.

6. Rychlik J. Češi a Slovači ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914–1945 / Rychlik J. – Bratislava, 1997. – 360 s.

7. Kvaček R. Ke vzniku československa / R. Kvaček // Český časopis historický. – 1998. – číslo 4. – S.717–735.

8. Cabada L. Český stranický systém ve 20. Století / Cabada L., Šanc D. – Plzeň, 2005. – 283 s.

9. Cabada L. Politický system České republiky. Historie a současnost / Cabada L., Vodička K. – Praha, 2003. – 374 s.

10. Hosler J. Politický system českých zemi 1828–1989 / Hosler J., Hloušek V., Balík S. – Praha, 2007. – 180 s.

11. Olivová V. Dějny první republiky / Olivová V. – Praha, 2000. – 356 s.

12. Shimov Ja. Chehi i slovaki: neprosto j «brak» i tihij «razvod» / Ja. Shimov // Radio Praha. – Praga, 2009. – 31 okt. – URL: <http://www.radio.cz/ru/rubrika/progulki/chexi-i-slovaki-neprosto-j-brak-itixij-razvod> (data obrashhenija: 24.09.2011).

13. Durčanský F. Poh'ad na slovensku politicku minulost / Durčanský F. – Bratislava, 1943. – 253 s.

Pikovska T. V., senior lecturer of the Department of Law, Faculty of Management and Law of Vinnytsia National Agrarian University (Ukraine, Vinnitsa), Tetiana261285@i.ua

Development of Czechoslovak national liberation motion is in the First world war–time (1914–1918)

The article is sanctified to the features of development of Czechoslovak national liberation motion in the First world war–time (1914–1918). During the prosecution of the article a historical system method, historical typology method, historical comparative method were used. To creation of czechoslovakism, as well as the long-term national liberation fight of Czeches and Slovaks, the evolution of looks of the Czech and Slovakia elite happened in the process of that, assisted creation of First CSR. The special terms that arose up in the First world war–time and assisted to development of national motion of Czeches and Slovaks open up in the article. The features of Czech and Slovakia national motion, that assisted to impoverishment of two people in the single state, are determined. Among reasons a tight situation of Slovaks in Hungary and uncertainty of the Slovakia politicians are in own forces. Condition urged on the Slovakia national elite to the idea of political association with Czeches. Contacts between the Czech and Slovakia politicians in emigration were more intensive, than on a motherland. Exactly the Czech and Slovakia political emigrant circles played a considerable role in development of idea of political impoverishment of two people. The role of T. G. Masarika in the association of two people and development of idea of single Czechoslovak nationis determined in the article. The Slovakia politicians presented future status of Slovakia as an equal in rights participant of federal union and only on condition of observance of this requirement agreed to the union with Czeches.

Keywords: the First Czechoslovak republic, First World War, national liberation motion, Czeches, Slovaks, nation, state system.

* * *